

1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης: *Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης*

(Κ.Ν.Α. Γ' Λυκείου, σ. 28)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. α) Ποια εικόνα της αλεξανδρινής κοινωνίας των ελληνιστικών χρόνων παρουσιάζει το ποίημα; β) Ποια γνώμη φαίνεται να έχει ο ποιητής για την Αλεξάνδρεια και τους Αλεξανδρινούς της εποχής του ηγεμόνα;
2. Ο *Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης* θεωρείται ποίημα ψευδοϊστορικό. Ποια στοιχεία δημιουργούν την εντύπωση ότι το ποίημα αναφέρεται σε γνωστό ιστορικό πρόσωπο;

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποιο είναι το σκηνικό (χώρος και χρόνος) στο οποίο εξελίσσεται η ποιητική αφήγηση;
2. Το ποίημα δομείται πάνω στην αντίφαση που υπάρχει ανάμεσα στην εντύπωση (φαίνεσθαι) και στην πραγματικότητα (είναι). Ποιες είναι οι εντυπώσεις και ποια η πραγματικότητα στην περίπτωση του ηγεμόνα;
3. α) Από ποιες ενότητες αποτελείται το ποίημα; Πώς σχετίζονται μεταξύ τους νοηματικά;
β) Ποιες αφηγηματικές τεχνικές (π.χ. περιγραφή, διάλογος, σχόλιο κ.ά) χρησιμοποιούνται από τον ποιητή;
γ) Σε ποια σημεία του ποιήματος γίνεται περισσότερο ευδιάκριτος ο ρόλος του ποιητή - παντογνώστη (που ξέρει δηλαδή όλη την αλήθεια σχετικά με τον ήρωά του);

4. Το επιτηδευμένο πεζολογικό ύφος του ποιητικού λόγου στους στίχους 1-13 μιμείται, σύμφωνα με μία ερμηνεία, την επιτηδευμένη συμπεριφορά του ηγεμόνα¹. Με ποιους εκφραστικούς τρόπους επιτυγχάνεται αυτό;
5. α) Πώς μεταβάλλεται από τους στίχους 13 κ.ε. η γλώσσα του ποιήματος; Σε τι εξυπηρετεί η μεταβολή αυτή;
6. Ο ηγεμών βιώνει μιας μικρής κλίμακας εσωτερική τραγωδία. Με ποια εκφραστικά μέσα την αποκαλύπτει ο ποιητής-αφηγητής και ποια θέση παίρνει απέναντι στο πρόβλημά του;
7. α) Ποιες λέξεις εκφράζουν καλύτερα την ειρωνική διάθεση του ποιητή;
β) “οι τέτοιοι ... μιλούν πολλά”: Πώς αντιλαμβάνεστε τη χρήση του πληθυντικού αριθμού σ’ αυτό το στίχο;

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Πώς προδιαθέτει τον αναγνώστη ο τίτλος και ποιο είναι το θέμα του ποιήματος;
2. Με ποιους τρόπους προσπαθεί ο ηγεμών να εξελληνιστεί; Ποια εξωτερική εντύπωση δημιουργεί η συμπεριφορά του;
3. Ποιοι στίχοι του ποιήματος αναιρούν την εντύπωση που δημιουργούν για τον ηγεμόνα οι στίχοι 5, 10, 11, 12.
4. Γιατί ο ηγεμών προσπαθεί να φανεί διαφορετικός απ’ ότι είναι; Πώς τον κρίνετε;
5. Ποιο είναι το δράμα του ηγεμόνα που αποκαλύπτουν οι στίχοι 22-25²;

¹ Μηλιώνης Χ., “Κ. Π. Καβάφη, Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης”, π. *Νεοελληνική Παιδεία*, τχ. 3, Αθήνα 1985, σσ. 69-74, και συγκεκριμένα σ. 71. Σχετικά με την επιτηδευμένη συμπεριφορά του Ηγεμόνα βλ. επίσης Προκόβας Κ. Ε., ό.π., σ. 107: “Ο ήρωας δανείστηκε το όνομά του από ένα μεγάλο αλλά ξένο πολιτισμό, διάλεξε από το βεστιάριο την ελληνική φορεσιά του, διάβασε ‘βιβλία ελληνικά’, φόρεσε το προσωπίο της προσποιητής σεμνότητας, της μετριοφροσύνης και του λιγομίλητου και βαθνούστατου ανθρώπου και αντάρεσκος υποκριτής ανέβηκε στη σκηνή της Αλεξάνδρειας ελπίζοντας ότι θα πολιτογραφηθεί Αλεξανδρινός. Να θεωρείται και να ονομάζεται Αλεξανδρινός. Πολίτης αυτής της ‘εκλεκτικής, καλλιτεχνικής, φιλελληνικής κοινωνίας’ ”.

² Βλ. και Πιερής Μ., “Σιωπή και λόγος στην ποίηση του Καβάφη”, π. *Διαβάζω*, τχ. 78, 1983, σσ. 83-96.

2.4. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Κ. Π. Καβάφης: Ποσειδωνιάται³

Την γλώσσα την ελληνική οι Ποσειδωνιάται
εξέχασαν τόσους αιώνας ανακατευμένοι
με Τυρρηνούς, και με Λατίνους, κι' άλλους ξένους.
Το μόνο που τους έμεινε προγονικό
ήταν μια ελληνική γιορτή, με τελετές ωραίες,
με λύρες και με αυλούς, με αγώνες και στεφάνους.
Κ' είχαν συνήθειο προς το τέλος της γιορτής
τα παλαιά τους έθιμα να διηγούνται,
και τα ελληνικά ονόματα να ξαναλένε,
που μόλις πια τα καταλάμβαναν ολίγοι.
Και πάντα μελαγχολικά τελείων' η γιορτή τους.
Γιατί θυμούνταν που κι' αυτοί ήσαν Έλληνες-
Ιταλιώται έναν καιρό κι' αυτοί·
και τώρα πώς εξέπεσαν, πώς έγιναν,
να ζουν και να ομιλούν βαρβαρικά
βγαλμένοι -ω συμφορά!- απ' τον ελληνισμό.

(1906)

Ποιο είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σαν πραγματική συμφορά οι Ποσειδωνιάται⁴;

Κ. Π. Καβάφης: Επάνοδος από την Ελλάδα⁵

Ωστε κοντεύουμε να φθάσουμ' Έρμιππε.
Μεθαύριο, θαρρώ· έτσ' είπε ο πλοίαρχος.
Τουλάχιστον στην θάλασσά μας πλέουμε·
νερά της Κύπρου, της Συρίας, και της Αιγύπτου,
αγαπημένα των πατρίδων μας νερά.
Γιατί έτσι σιωπηλός; Ρώτησε την καρδιά σου

³ Καβάφης Κ. Π., *Απαντα Ποιητικά*, εκδ. Ύψιλον / βιβλία, σ. 269.

⁴ Τσιάτσικας Θ., *Ο Σχολικός Καβάφης*, εκδ. Δελφοί, Αθήνα 1994, σ. 294. "Η απώλεια της ελληνικότητας, και προπαντός της ελληνικής γλώσσας που είναι το ουσιαστικότερο στοιχείο της, αντιμετωπίζεται σαν πραγματική συμφορά".

⁵ Καβάφης Κ.Π., ό.π. σ. 276.

*όσο που απ' την Ελλάδα μακρυνόμεθαν
δεν χαιρόσουν και συ; Αξίζει να γελιούμαστε;-
αυτό δεν θα 'ταν βέβαια ελληνοπρεπές.*

*Ας την παραδεχθούμε την αλήθεια πια:
είμεθα Έλληνες κ' εμείς – τι άλλο είμεθα;-
αλλά με αγάπες και με συγκινήσεις της Ασίας,
αλλά με αγάπες και με συγκινήσεις
που κάποτε ξενίζουν τον ελληνισμό.*

*Δεν μας ταιριάζει, Έρμιππε, εμάς τους φιλοσόφους
να μοιάζουμε σαν κάτι μικροβασιλείς μας
(θυμάσαι πώς γελούσαμε με δαύτους
σαν επισκέπτονταν τα σπουδαστήριά μας)
που κάτω απ' το εξωτερικό τους το επιδεικτικά
ελληνοποιημένο, και (τι λόγος!) μακεδονικό
καμιά Αραβία ξεμυτίζει κάθε τόσο
καμιά Μηδία που δεν περιμαζεύεται,
και με τι κωμικά τεχνάσματα οι καϋμένοι
πασχίζουν να μη παρατηρηθεί.*

Α όχι δεν ταιριάζουνε σ' εμάς αυτά.

Σ' Έλληνας σαν κ' εμάς δεν κάνουν τέτοιες μικροπρέπειες.

*Το αίμα της Συρίας και της Αιγύπτου
που ρέει μες στες φλέβες μας να μη ντραπούμε,
να το τιμήσουμε και να το καυχηθούμε.*

(1914)

1. Ποια είναι η γνώμη του αφηγητή για την ελληνοπρέπεια των μικροβασιλέων;
2. Να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται την ελληνικότητα ο αφηγητής με τον τρόπο με τον οποίο τη βιώνει ο *Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης*.

Κ. Π. Καβάφης: Φιλέλλην⁶

*Την χάραξι φρόντισε τεχνικά να γίνει.
Έκφρασις σοβαρή και μεγαλοπρεπής.
Το διάδημα καλλίτερα μάλλον στενό·
εκείνα τα φαρδιά των Πάρθων δεν με αρέσουν.
Η επιγραφή, ως σύνηθες, ελληνικά·
όχ' υπερβολική, όχι πομπώδης-
μην τα παρεξηγήσει ο ανθύπατος
που όλο σκαλίζει και μηνά στην Ρώμη-
αλλ' όμως βέβαια τιμητική.
Κάτι πολύ εκλεκτό απ' το άλλο μέρος·
κανένας δισκοβόλος έφηβος ωραίος.
Προ πάντων σε συστήνω να κυττάξεις
(Σιθάσπη, προς θεού, να μη λησμονηθεί)
μετά το Βασιλεύς και το Σωτήρ,
να χαραχθεί με γράμματα κομψά, Φιλέλλην.
Και τώρα μη με αρχίζεις ευφυολογίες,
τα "Πού οι Έλληνες;" και "Πού τα Ελληνικά
πίσω απ' τον Ζάγρο εδώ, από τα Φράατα πέρα".
Τόσοι και τόσοι βαρβαρότεροί μας άλλοι
αφού το γράφουν, θα το γράψουμε κ' εμείς.
Και τέλος μη ξεχνάς που ενίστε
μας έρχοντ' από την Συρία σοφισταί,
και στιχοπλόκοι, κι άλλοι ματαιόσπουδοι.
Ωστε ανελλήνιστοι δεν είμεθα, θαρρώ.*

(1912)

1. Ποιον από τους δύο ήρωές του αντιμετωπίζει, κατά τη γνώμη σας, με μεγαλύτερη ειρωνεία ο ποιητής: τον Ηγεμόνα εκ Δυτικής Λιβύης ή το Φιλέλληνα;
2. Τι πρέπει να προσέξει ο χαρακτήρας στην απόδοση της μορφής του Φιλέλληνα ώστε να μη φανεί ανελλήνιστος ο δεύτερος; Να μεταφέρετε τις οδηγίες του Φιλέλληνα προς τον τεχνίτη σε πεζό λόγο.

⁶ Καβάφης Κ. Π., ό.π. σ. 55.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Ο κόσμος πολλών ηρώων του Καβάφη χωρίζεται στα δύο: “ ...Σε μέσα και σε έξω, σε εσωτερικό και εξωτερικό⁷...” Πιστεύετε ότι ο Ηγεμών είναι μια τέτοια περίπτωση καβαφικού ήρωα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
2. Ο μύθος, η απομυθοποίηση και το δράμα που προκύπτει από την αποκάλυψη της αλήθειας είναι εμφανή σε πολλά ποιήματα του Καβάφη. Να σχολιάσετε τα σημεία αυτά στο εξεταζόμενο ποίημα.
3. Ποιο είναι το ευρύτερο κοινωνικό φαινόμενο που θίγεται πίσω από την λεπτομερή παρουσίαση του πορτραίτου του ηγεμόνα; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα μικρό δοκίμιο.

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

“Ο ελληνισμός, με τη σημασία ενός ολοκληρωμένου συστήματος αξιών που καθορίζουν έναν ξεχωριστό τρόπο ζωής, κατέχει την πιο ψηλή θέση στην καβαφική βιοθεωρία”.

Να αναζητήσετε ποιήματα του Καβάφη στα οποία επαληθεύεται η παραπάνω άποψη.

⁷ Προκόβας Κ. Ε., ό.π., σ. 110, Σαρεγιάννης Ι. Δ., *Σχόλια στον Καβάφη*, Αθήνα, εκδ. Ίκαρος 1973, σ. 52, και Πιερής Μ., “Το Μέσα και το Έξω στην ποίηση του Καβάφη”, π. *Χάρτης* 5/6, (1983), σ. 79.